

ПРИБЩАВАЩО ОБУЧЕНИЕ ПО ФУТБОЛ ПРИ ДЕЦА И МЛАДЕЖИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Стоян Денев

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

DOI: 10.54664/YLSJ8808

Резюме: Настоящата статия разглежда игрово-базирания подход като приобщаваща педагогическа рамка за обучение по футбол при деца и младежи със специални образователни потребности. Акцентът е поставен върху трансформирането на футболната дейност от състезателно ориентирана практика в педагогическа среда, насочена към активно участие, позитивно преживяване и индивидуален напредък на обучаемите. Анализира се ролята на играта като средство за адаптиране на правилата, натоварването и социалните взаимодействия в условията на хетерогенни групи. Обсъждат се педагогическите предпоставки за прилагане на игрово-базирания подход в приобщаващ контекст, както и значението на учителя или треньора като медиатор на игровия процес. Статията обосновава потенциала на игрово-базирания подход за подкрепа на двигателното развитие, социалната интеграция и емоционалната ангажираност на деца и младежи със специални образователни потребности и очертава насоки за последващи методически и емпирични изследвания.

Ключови думи: *приобщаващо образование; футболно обучение; игрово-базиран подход; специални образователни потребности; физическо възпитание и спорт.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Приобщаващото образование във физическото възпитание и спорта поставя пред педагогическата практика редица предизвикателства, свързани с осигуряването на равен достъп до участие, адаптиране на учебно-тренировъчния процес и създаване на условия за устойчиво развитие на двигателни, социални и личностни качества при деца и младежи със специални образователни потребности. В този контекст традиционните, репродуктивно ориентирани

методи на обучение по спорт често се оказват недостатъчно ефективни, тъй като акцентират върху резултата и техническата точност за сметка на участието, преживяването и индивидуалните възможности на обучаемите. Необходимостта от устойчиви и систематизирани решения във физическото възпитание и спорта при деца със специални образователни потребности е ясно подчертана и в българския научен контекст (Беломъжева-Димитрова, 2025; Беломъжева-Димитрова и кол., 2016). Допълнителни трудности възникват поради различното ниво на подготовка и постижения на участниците, което често е резултат от текучество в групите или от индивидуалните различия във възможностите на децата. Тези различия могат да бъдат преодолявани чрез поставяне на разнородни, но целенасочени задачи и упражнения, съобразени с актуалното равнище на всеки участник. В определени случаи по-напредналите обучаеми могат временно и ротационно да подпомагат начинаещите, при условие че този подход не възпрепятства собственото им развитие. В този контекст създаването на подкрепяща учебно-тренировъчна среда, основана на сътрудничество, взаимна помощ и активно включване на всички участници, се утвърждава като ключова предпоставка за ефективно обучение (Алексиева, 2011).

Игровият подход се утвърждава като една от най-перспективните педагогически стратегии за работа с хетерогенни групи, включително с деца и младежи със специални образователни потребности. Неговата сила произтича от способността да съчетава двигателна активност, емоционална ангажираност и социално взаимодействие в рамките на смислена и мотивираща дейност. В условията на приобщаващо образование играта се разглежда не само като средство за усвояване на двигателни умения, а като цялостна педагогическа среда, която подпомага адаптацията, социализацията и психосоциалното благополучие на обучаемите.

Настоящата статия има за цел да обоснове игрово-базирания подход като приобщаваща педагогическа рамка във футболната подготовка на деца и младежи със специални образователни потребности, като се акцентира върху неговата теоретична логика, педагогическа приложимост и потенциал за трансформиране на футболната дейност от състезателна в развиваща и приобщаваща среда. В тази връзка се анализира ролята на играта като педагогическа среда, разглеждат се теоретичните основания и педагогическите функции на игровия подход и се обосновава възможността футболът да бъде използван като средство за приобщаващо обучение.

Теоретични основания на игрово-базирания подход в приобщаващата футболна подготовка

Играта заема централно място в развитието на детето и младежа като форма на спонтанна, мотивирана и емоционално наситена дейност. В педагогически аспект игровата дейност се характеризира с наличие на правила, цели, роли и взаимодействие, които създават условия за учене чрез преживяване и активно участие. В научната литература игрово-базираните подходи се раз-

глеждат като устойчиви педагогически рамки, основани на конструктивистка логика на учене, при която знанията и уменията се усвояват в контекста на игрови ситуации, близки до реалната дейност (Jarrett, Harvey, 2016).

За разлика от формализираните тренировъчни методи, игровият подход позволява гъвкаво адаптиране на изискванията към индивидуалните възможности на участниците, без да се нарушава смисловата цялост на дейността. В рамките на педагогическите концепции, основани на игровия подход, обучението се организира като постепенен преход от опростени игрови форми към цялостната спортна дейност. В този смисъл синтетико-аналитичният характер на игровия подход предполага преминаване от малки структурирани игри към играта-цел при запазване на логиката и динамиката на съответната спортна игра (Алексиева, Петкова, 2023). Подобна логика създава условия за ранно включване на обучаемите в игровия процес и за едновременно формиране на цялостна представа за играта и целенасочено усвояване на отделни технически и тактически елементи.

В аспекта на обучението по футбол при деца и младежи със специални образователни потребности игровият подход изпълнява няколко важни функции. На първо място, той редуцира тревожността и страха от неуспех, които често съпътстват участието в двигателни дейности при тази група обучаеми. Чрез игровата форма грешките се възприемат като естествен елемент от процеса, а не като основание за негативна оценка или изключване. Това създава психологически сигурна среда, която е предпоставка за активно и устойчиво участие.

На второ място, игровият подход подпомага социалното взаимодействие и изграждането на чувство за принадлежност към групата. Футболът като колективна игра предоставя естествени възможности за сътрудничество, комуникация и поемане на роли, които могат да бъдат целенасочено адаптирани спрямо потребностите на участниците. В този смисъл игрово-базираният модел надхвърля рамките на двигателното обучение и се превръща в средство за социализация и приобщаване.

Футболът като педагогическа, а не състезателна среда

Традиционният подход към футболната подготовка често е ориентиран към състезателни резултати, техническа прецизност и селекция на по-способните участници. Подобна логика създава сериозни бариери пред приобщаването на деца и младежи със специални образователни потребности, тъй като поставя акцент върху дефицитите, а не върху потенциала за развитие.

Игрово-базираният подход предлага алтернативна перспектива, в която футболът се разглежда като педагогическа среда за развитие, а не като самоцелна спортна дисциплина. В рамките на този подход правилата, пространството, ролите и натоварването се адаптират така, че да осигурят равнопоставено участие и преживяване на успех за всички участници. Състезателният

елемент не се елиминира напълно, но се подчинява на педагогическите цели и се използва като мотивиращ, а не изключващ фактор.

Трансформирането на футболната дейност в педагогическа среда позволява фокусът да се измести от крайния резултат към процеса на участие, усилие и взаимодействие. Това е особено значимо при работа с деца и младежи със специални образователни потребности, при които индивидуалният напредък и социалната адаптация са по-важни показатели за успех от формалното спортно постижение. Игрово-базираните програми значително повишават вътрешната мотивация и преживяването на успех чрез емоционална наситеност и релаксирана среда, което е особено важно за деца със СОП, при които традиционните състезателни методи често водят до пасивност (Mo et al., 2024).

Игрово-базираният модел като приобщаваща педагогическа рамка

Игрово-базираният модел за обучение по футбол при деца и младежи със специални образователни потребности може да бъде разглеждан като отворена и гъвкава педагогическа рамка, която интегрира принципите на приобщаващото образование, адаптираната физическа активност и игровия подход. Неговата основна характеристика е възможността за индивидуализиране на педагогическото въздействие без изолиране на отделни участници от групата.

Чрез системно използване на игрови ситуации моделът създава условия за развитие на двигателни умения в контекст на реално взаимодействие, вземане на решения и социално участие. Това улеснява трансфера на усвоените действия в различни игрови и социални ситуации и допринася за тяхната стабилизация. В същото време моделът отчита емоционалните и психосоциалните аспекти на участието. Емпирични изследвания в областта на физическото възпитание показват, че игрово-базираното обучение води до по-висока мотивация и ангажираност на обучаемите в сравнение с традиционните подходи (Ezeddine et al., 2025).

ДИСКУСИЯ

Игрово-базираният подход в обучението по футбол при деца и младежи със специални образователни потребности се вписва в съвременните тенденции за приобщаващо физическо възпитание, при което водещи са участието, позитивното преживяване и индивидуалният напредък на обучаемите. В този смисъл подходът може да се разглежда като алтернатива на традиционните тренировъчни модели, ориентирани към техническа прецизност и състезателен резултат, които често ограничават възможностите за равнопоставено участие в хетерогенни групи.

Съществено предимство на игрово-базирания подход е възможността за гъвкаво адаптиране на правилата, ролите и натоварването без нарушаване на логиката на футболната игра. Това позволява съчетаване на двигателно обучение и социално взаимодействие в рамките на единна педагогическа среда. В същото време остава открит въпросът за необходимостта от ясна методическа

структура, която да предотврати превръщането на игровата дейност в самоцел и да гарантира устойчив обучителен ефект.

Ролята на учителя или треньора се очертава като фактор за ефективността на подхода. Игрово-базираният модел изисква активна медиаторна позиция, включваща наблюдение, своевременна адаптация и подкрепяща обратна връзка, което поставя повишени изисквания към педагогическата компетентност на специалистите.

Въпреки отчетливия потенциал на игрово-базирания подход за приобщаващо обучение по футбол, неговата ефективност е обусловена от контекста на прилагане – характеристиките на групата, материалната база и институционалната подкрепа. Това обуславя необходимостта от последващи емпирични изследвания, които да оценят въздействието на подхода в различни образователни и тренировъчни условия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Игрово-базираният подход представлява ефективна и педагогически обоснована рамка за приобщаваща футболна подготовка на деца и младежи със специални образователни потребности. Неговата сила се състои в способността да съчетава двигателно обучение, социално взаимодействие и емоционална ангажираност в единна, гъвкава и адаптивна система.

Разглеждането на футбола като педагогическа, а не като състезателна среда позволява преосмисляне на целите и средствата на обучението и създава условия за равнопоставено участие и устойчиво развитие на всички обучаеми. В този смисъл игрово-базираният модел може да бъде разглеждан като ключов инструмент за реализиране на приобщаващите принципи във физическото възпитание и спорта и като основа за разработване на конкретни методически решения, които ще бъдат разгледани в следващите публикации.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Алексиева, М. (2011). Осигуряване, организация и планиране на заниманието по баскетбол с млади играчи. Кинезиология, 2011, Велико Търново, I and B LTD. 205–210. // **Aleksieva, M. (2011).** Osiguryavane, organizatsiya i planirane na zanimanieto po basketbol s mladi igrachi. *Kineziologiya*, 2011, 205–210.

Алексиева, М., М. Петкова. (2023). *Игровият подход в обучението по баскетбол*. (второ преработено и допълнено издание). Велико Търново: Ай анд Би. // **Aleksieva, M., & Petkova, M. (2023).** *Igroviyat podhod v obuchenieto po basketbol* (vtoro preraboteno i dopolneno izdanie). Veliko Tarnovo: Ay and Bi.

Беломъжева-Димитрова, С. (2025). *Предизвикателства пред физическото възпитание и спорта при ученици със специални образователни потребности*. Монография. Велико Търново: Ай анд Би // **Belomazheva-Dimitrova, S. (2025).** *Predizvikelstva pred fizicheskoto vazpitanie i sporta pri uchenitsi sas spetsialni obrazovatelni potrebnosti*. Veliko Tarnovo: Ay and Bi.

Беломъжева-Димитрова, С., М. Алексиева, С. Денев. (2016). *Адаптирана физическа активност*. Велико Търново: Ай анд Би. // Belomazheva-Dimitrova, S., Alexieva, M., & Denev, S. (2016). *Adaptirana fizicheska aktivnost*. Veliko Tarnovo: Ay and Bi.

Ezeddine, G., Souissi, N., Abaidia, R., Masmoudi, L., Trabelsi, K., Ammar, A., Jahrami, H., Husain, W., Tannoubi, A., Kurnaz, M., Altinkök, M., Mrayah, M. (2025). Game-based physical education: A pathway to increased student motivation and greater learning outcomes. *Frontiers in Education*, 10, Article 1531651

Mo, W., Saibon, J. B., Li, Y., Li, J., & He, Y. (2024). Effects of game-based physical education program on enjoyment in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health*, 24(1), Article 517. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18043-6>

INCLUSIVE FOOTBALL TRAINING FOR CHILDREN AND YOUTH WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Stoyan Denev

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract: This article examines the game-based approach as an inclusive pedagogical framework for football education for children and youth with special educational needs. The focus is placed on transforming football from a competition-oriented practice into a pedagogical environment that promotes active participation, positive experience, and individual progress. The paper analyses the role of play as a means of adapting rules, workload, and social interactions within heterogeneous groups. Particular attention is given to the pedagogical conditions for implementing a game-based approach in inclusive settings, as well as to the role of the teacher or coach as a mediator of the game process. The article highlights the potential of the game-based approach to support motor development, social inclusion, and emotional engagement of children and youth with special educational needs and outlines directions for further methodological and empirical research.

Keywords: *inclusive education; football education; game-based approach; special educational needs; physical education and sport.*

доц. д-р Стоян Денев
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
Педагогически факултет,
катедра „Теория и методика на физическото възпитание“
ORCID: 0000-0001-5815-7842
e-mail: s.hristov@ts.uni-vt.bg
